

- 127) *South Place Instit. Lectures.* a. l. p. 55.
- 128) Ibidem p. 71.
- 129) Cf. J. N. GRUBER, *die Ophiten*, Würzburg 1864. Nog verder gingen in zedeloosheid de beslist antinomiasche sekten der Nicolaieten, Karpocratianen en Prodicianen. De laatsten waren naaktloopers.
- 130) De valsch-mystieke richting, die in de 16e eeuw het Amsterdamsch schandaal in het leven riep, stierf nooit geheel uit. Vooral door het Spinozisme werd deze mystiek-pantheistisch-antinomiaansche richting weer gewekt. In de ergerlijke tooneelen der *Latter day saints* in Zuid-Afrika en Brazilië viel hiervan nog onlangs een spoor op te merken. En ook ten plattelande vindt men hier en daar nog kringen, waarin onder boeking van alle zonde op den ouden Adam, in vloeken, drinken en allerlei hoererij geen kwaad gezien wordt, zoo men maar gelooft. Zie over de sekten die hier te lande onder den invloed van het Spinozisme opleefden, W. WYBRANDT, *Archief voor Ned. Kerkgesch.* 1885. I. p. 51. v.v., en de daar vermelde literatuur. Over de Hattemisten zie Dr. W. C. VAN MANEN, Ibidem I. p. 273 v.v. en DE GIDS 1885. III. p. 357. Dr. Van Manen ontkent, dat Pontiaan van Hattem Spionozist was en poogt hem te rehabiliteeren. Sepp viel hem hierin bij. Zie Dr. CHR. SEPP. *Het Staatstoezicht op de Godsd. Letterkunde.* Leiden 1891. p. 110. Opmerkelijk is het dat ook SHELLY, de pantheistische poëet bij uitnemendheid de grenzen der zedelijkheid zoo weinig eerbiedigde. Zie over hem HUNT, *An Essay on Pantheisme* Lond. 1866, p. 303, en *De Gids*, October 1892.
- 131) ROMANG. o. l. p. 160; en HUNDESHAGEN o. l. p. 94.
- 132) Zie D. BURGER, als vertaler van IHERING'S *Kampf ums Recht*, in het *Voorbericht van den vertaler* p. I.
- 133) HERBART, *Philos. Geschriften*, ed. Gustav. Hartenstein. Leipz. 1842. III. p. 169.
- 134) TYNDALI, *Fragments of science*, p. 336. Cf. *Gen. sketch of the hist. of Panth.* e. l. II. p. 312.
- 135) »Die wel onderscheidt, leert wel», wordt nu: »Hij is het geleerdst, die het best de kunst verstaat om alles dooreen te mengen.»
- 136) Zie HEGEL, *Wissenschaft der Logik*, 3 Bd., zijnde deel 3, 4 en 5 van de *Volständige Ausgabe.* Berlin 1841.